

**PARALLEL BIBLIOGRAPHIES. COORDINATES OF THE ROMANIAN
BIBLIOGRAPHY (IN THE COUNTRY AND IN EXILE) DURING THE COMMUNIST
PERIOD**

Elena Bondor, PhD, "Mihai Eminescu" Central University Library of Iași

Abstract: This paper aims to make an analysis of the coordinates which typecasted the Romanian bibliography both in the country as well as outside its borders, after communism came into power. Aside other institutions, the Romanian libraries played an important role in the unfolding process of sovietization of the Romanian culture, starting with 1948. One of the tasks the libraries had to fulfil was to take part, by making propaganda, in the construction of the „new man”. The libraries received the mission to widely popularize the soviet books, the party documents and mainly the communist ideology by means of bibliographies, following the model and the experience of the soviet libraries. Thus, one of the coordinates with a decisive role which influenced bibliography during the communist years is the political coordinate. Special attention was given to the recommendation bibliography: in a Decree signed by the Minister Council in 1951 there was delineated a task of writing recommendation bibliographies to all the libraries. The recommendation bibliographies with ideological contents continued to be conceived after Nicolae Ceaușescu came into power. Apart from the recommendation bibliographies as well as other types of bibliographies, it was decided to begin the work on the current national bibliography, in two series: Books (since 1952) and Newspaper and Magazine Articles (since 1953). Both series were inspired by soviet models. Until early 70s, the way in which the current national bibliography was accomplished contributed to the process of ideologizing, actually being a form of propaganda. Then, until the fall of communism, its structure has undergone various changes. As regards the Romanian intellectuals in exile, mention must be made that their works were mostly banned in Romania, not included in bibliographies made in the country (with some exceptions, until the fall of communism). For this reason, the bibliographies published in the Romanian magazines in exile covered for this lack, at the same time being a form of continuity of the Romanian culture. In 1951, one year before the current national bibliography had been started, the Romanian Library in Freiburg (whose manager was Virgil Mihăilescu, a Romanian in exile) initiated a Project for Creating a Romanian Lexicon, which remained unaccomplished. The indexing scheme on topics proposed for the ranking of the information which was to be included in the Lexicon was in total opposition to the ideologizing scheme used for the ranking in the chapters included in the current national bibliography accomplished in Romania. The idea of a bibliography of exile was supported by Mircea Eliade, in the article entitled „For a Bibliography of Displacement”, published in the Bulletin of the Romanian Library (Freiburg, 1953). Eliade considered that such a bibliography could have fulfilled not only the role of saviour for the Romanian spirituality, but would have also had a moral and a political function. Instead of this project, however, which remained unaccomplished, there appeared wide bibliographies written by Virgil Ierunca which were published in the magazines edited in exile, all these bibliographies having a great documentary value.

Keywords: Romanian Bibliography; Romanian libraries; Romanian communism; Romanian magazines from exile; Romanian exile.

1. Considerații preliminare

Scopul lucrării este de a identifica și analiza câteva dintre coordonatele bibliografiei românești din perioada comunismului. Considerăm că „bibliografia românească” din această perioadă cuprinde bibliografiile paralele, adică bibliografia elaborată în țară, aflată sub dictatură comunistă și bibliografia elaborată de către intelectualii români aflați în exil, în libertate.

Ocupația sovietică a României și distrugerea culturii naționale prin rusificarea forțată a țării a creat unor exilați români ai primului val (anii '40-'50)¹ sentimentul că „Neamul a fost rupt de evenimente în două: acasă, prin încorsetarea cu tipare ideologice străine de sufletul românesc a operei de creație; în străinătate, cu inerentele greutăți materiale ale exilului, unde o mână de cărturari pribegi luptă să țină firul tradiției istorice și culturale a neamului”². În mod similar, în ce privește bibliografia română, vom încerca să ilustrăm prin câteva exemple cum s-a disociat ea în bibliografii paralele: prima este bibliografia din țară, încorsetată ideologic și transformată în instrument de propagandă politică; a doua este bibliografia română din exil, în calitate de operă ce stă mărturie pentru supraviețuirea culturii românești în exil și de afirmare a spiritualității românești pe plan internațional.

2. Bibliografia română (în țară) în perioada comunistă

Bibliotecile au jucat un rol important în procesul de rusificare a culturii române, a cărui derulare a început o dată cu instaurarea comunismului. La fel ca în toate domeniile, modelul sovietic a fost impus și bibliotecilor, pentru o mai bună organizare internă a lor. Principala misiune a bibliotecilor din România devenise popularizarea intensă a cărții sovietice, a documentelor de partid și de stat și, în genere, a ideologiei comuniste. De asemenea, popularizarea cărții de partid era considerată drept „o sarcină de onoare pentru bibliotecari”, după cum aflăm dintr-un articol publicat în 1951 în revista *Călăuza bibliotecarului*: „Răspândirea cărții de Partid este o sarcină de mare cinste și răspundere. Încordându-și toate forțele pentru a duce la îndeplinire această sarcină, bibliotecarii vor răspunde cu adevărat înaltei lor misiuni. În felul acesta, ei vor contribui ca și la noi în țară «fiecare bibliotecă, fie ea cât de mică, să fie transformată într'un centru ideologic care să ajute la opera de construire a socialismului» (N.C. Crupscaia)”³. Faptul că bibliotecile deveniseră un instrument important folosit de regimul aflat la putere în România pentru propriile scopuri politice reiese și din următorul fragment: „Urmând exemplul Uniunii Sovietice, bibliotecile noastre trebuie să devină ajutoare ale Partidului în formarea omului nou, constructor al

¹ Această periodizare este realizată de Eva Behring în *Scriitori români din exil. 1945-1989*, traducere din limba germană de Tania Petrache și Roxana Sorescu, București, Editura Fundației Culturale Române, 2001, pp. 24-33.

² Virgil Mihăilescu, „Încercări enciclopedice în cultura română”, în *Buletinul Bibliotecii Române: Studii și documente românești*, Freiburg i. Br., Germania, vol. IV, 1957/1958, p. 185.

³ I. Avramescu, „Popularizarea și difuzarea cărții de Partid, o sarcină de onoare pentru bibliotecari”, în *Călăuza Bibliotecarului*, An. IV, nr.5, mai 1951, p. 4.

socialismului. În acest scop, ele trebuie să devină instituții vii, centre de răspândire a culturii noi, socialiste, iar bibliotecarii propagandiști activi ai cunoștințelor marxist-leniniste”⁴.

2.1. Bibliografia de recomandare

În primii ani ai comunismului în România, bibliotecile au învățat, din experiența bibliotecilor sovietice, că bibliografia de recomandare este unul din instrumentele cele mai prețioase pentru popularizarea și difuzarea cărților în rândul mării „mase” de cititori. Însă „sarcinile și caracterul bibliografiei se stabilesc potrivit sarcinilor construirii socialismului, sarcinilor de educare comunistă a maselor”⁵. În acest sens, activitatea bibliografică din bibliotecile românești, organizată după modelul sovietic, a devenit o „muncă bibliografică de recomandare, adică de alegere și selecționare a titlurilor de cărți din punct de vedere politic al temei și din punct de vedere educativ al categoriei de cititori [căreia] i se adresează”⁶.

O atenție deosebită s-a acordat bibliografiei de recomandare nu doar în literatura de specialitate cu profil biblioteconomic, în care se ofereau numeroase îndrumări pentru o mai bună însușire a experienței bibliotecilor sovietice, ci și într-un document oficial apărut la sfârșitul anului 1951: „Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1542/1951 privind măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor din Republica Populară Română” (publicată în *Buletinul Oficial*, P. I., nr. 120, 29 decembrie 1951, pp. 34-40). Prin această *Hotărâre*, bibliotecile din România au primit o grea lovitură: subordonarea lor față de politica partidului aflat la putere devenise o chestiune oficială și obligatorie. Potrivit Art. 1 (b), una dintre măsuri viza îmbunătățirea „conținutului politic al activității bibliotecilor, dând atenție deosebită popularizării și răspândirii în cât mai bune condițiuni a operelor clasicilor marxism-leninismului, a cărților sovietice (literatură, știință, tehnică), a cărților noi apărute în țara noastră, a clasicilor literaturii românești și a scriitorilor progresiști din lumea întreagă etc., spre a ajuta pe oamenii muncii în lupta pentru construirea socialismului și apărarea păcii”⁷. *Hotărârea* cuprinde numeroase alte măsuri și inițiative, dintre care amintim: definitivarea planului pentru înființarea Bibliotecii Centrale de Stat a Republicii Populare Române (Art. 4,

⁴ „Pentru un înalt nivel politic în activitatea bibliotecilor noastre”, în *Căluza bibliotecarului*, An. IV, nr. 7, iulie 1951, p. 3.

⁵ „Să dezvoltăm activitatea bibliografică a bibliotecilor de masă”, în *Căluza bibliotecarului*, An. 7, nr. 2, februarie 1954, p. 1.

⁶*Ibidem*.

⁷ „Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1542/1951 privind măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor din Republica Populară Română”, în Constantin Mătușoiu și Mihaela Hélène Dinu, *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1945-2000)*, vol. II, Constanța, Ex Ponto, 2001, p. 23.

a); înființarea Fondului de Stat al Cărții (Art. 5); organizarea de către Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor a Camerei Cărții, care urma să înregistreze toate tipăriturile apărute pe teritoriul României și să editeze un Buletin Bibliografic al acestora (Art. 7, a); articolul referitor la cenzura în biblioteci: „Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniștri, în colaborare cu Comitetul pentru Așezămintele Culturale va întocmi și edita lista tipăriturilor ce urmează a fi scoase din biblioteci și va controla permanent conținutul politic al fondurilor de cărți din bibliotecile de toate categoriile” (Art. 7, b)⁸. *Hotărârea* cuprinde și un articol „pentru îmbunătățirea muncii bibliografice a bibliotecilor și pentru intensificarea propagandei cărții în domeniul științei și literaturii”, din care reiese atenția deosebită acordată bibliografiei de recomandare. În acest sens, li se recomandă să întocmească bibliografiile de recomandare următoarelor instituții: Bibliotecii Academiei („să editeze regulat indici bibliografici și liste de cărți recomandate din diverse domenii ale științei și literaturii pentru uzul bibliotecilor științifice și de masă”, precum și o revistă bibliografică de recomandare, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor și cu Comitetul pentru Așezămintele Culturale); Institutelor de cercetări științifice, bibliotecilor universitare și tuturor bibliotecilor documentare („vor întocmi regulat bibliografiile de recomandare privind specialitatea lor”); redacțiilor ziarelor centrale și ale revistelor („vor organiza în cadrul redacțiilor secții bibliografice, vor publica regulat recenzii, bibliografii critice și liste de recomandare a cărților noi”)⁹. Potrivit unor specialiști în domeniu, *Hotărârea* din 1951 a trasat „liniile directoare pe care se vor dezvolta bibliotecile din toată epoca comunistă”¹⁰.

Bibliografiile de recomandare au continuat să fie elaborate în bibliotecile din România până la căderea comunismului, în 1989. Iată câteva titluri de astfel de bibliografii: *L-am cunoscut pe Lenin. Indice bibliografic de recomandare* (București, Biblioteca Centrală de Stat, 1959, 72 p.); *Călătorind prin Uniunea Sovietică. Indice bibliografic de recomandare* (lucrare întocmită de Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași în colaborare cu Biblioteca Centrală de Stat a R.P.R., București, 1959, 19 p.); *Ce să citească legumicultorul. Indice bibliografic de recomandare* (București, Biblioteca Centrală de Stat, 1959, 32 p.); *Împotriva superstițiilor și a misticismului. Indice bibliografic de recomandare* (Biblioteca Centrală de Stat, 1959, 32 p.); *Lupta Partidului pentru industrializarea socialistă*

⁸*Ibidem*, pp. 24-25.

⁹*Ibidem*, pp. 26-27.

¹⁰ Mircea Regneală, „Legislația românească de bibliotecă în perioada 1948-1989”, în *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării*, nr. 3, 1997, p. 116.

a țării, oglindită în literatură. *Indice bibliografic de recomandare* (Biblioteca Centrală de Stat, 1960, 25 p.); *Dictatura proletariatului. Bibliografie de recomandare* (București, Biblioteca Centrală de Stat a RPR, 1961, 131 p.); Georgeta Huțanu, *Istoria Partidului Comunist Român. Bibliografie de recomandare* (Iași, Biblioteca municipală „Gheorghe Asachi”, 1972, 30 p.); Liviu Moscovici, Elidia Agrigoroaei, *În sprijinul propagandei agricole în biblioteci. Materiale bibliografice de recomandare* (Iași, 1972, 49 p.); Liviu Moscovici, *A trăi și a munci în chip comunist* (Iași, Biblioteca municipală „Gheorghe Asachi”, 1974, 24 p.); Georgeta Huțanu, *P.C.R. – forța politică conducătoare a întregii societăți. Bibliografie de recomandare* (Iași, Biblioteca județeană „Gheorghe Asachi”, 1975, 29 p.).

După 1970, Biblioteca Centrală de Stat elaborează o serie de bibliografii dedicate lui Nicolae Ceaușescu, intitulate după cum urmează: *Nicolae Ceaușescu – citate referitoare la cultura de masă: bibliografie nepublicată: 15 citate în limba română, editate în anul 1971* (Biblioteca Centrală de Stat, 1974); Luigia Zanolini, *Operele președintelui Nicolae Ceaușescu apărute peste hotare: bibliografie nepublicată: 79 titluri de cărți în limbile franceză, engleză, germană, italiană, spaniolă, portugheză, arabă, sârbă, flamandă, greacă, turcă, japoneză, idiș, poloneză, indiană, suedeză, finlandeză, chineză și urdu, editate între anii 1970-1980* (Biblioteca Centrală de Stat, 1980); *Nicolae Ceaușescu despre Festivalul național „Cântarea României”: bibliografie nepublicată: 65 titluri de cărți și articole din periodice în limba română, editate între anii 1976-1984* (Biblioteca Centrală de Stat, 1984); *Nicolae Ceaușescu despre problemele cinematografeiei: bibliografie nepublicată: 25 citate din cuvântări în limba română, apărute între anii 1971-1985* (Biblioteca Centrală de Stat, 1985); Cristina Petrescu, *Cultura și activitatea cultural-artistică în cuvântările președintelui Nicolae Ceaușescu: bibliografie nepublicată: 28 titluri de citate în limba română, editate între anii 1966-1985* (Biblioteca Centrală de Stat, 1985).

Exemplele oferite mai sus pot configura o imagine a modului în care se făcea educarea politică prin intermediul bibliografiei, a modului în care aceasta reprezenta o formă de propagandă, a modului în care bibliografia era o formă de manipulare a lecturii, precum și a modului în care bibliografia de recomandare a susținut, într-o anumită perioadă, manifestarea cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu.

2.2. Bibliografia națională curentă a României

În continuare, vom încerca să surprindem modul în care un alt tip de bibliografie (bibliografia națională curentă a României) a contribuit, pentru o perioadă, la procesul de ideologizare, reprezentând o formă de propagandă.

Bibliografia națională curentă a României (cu cele două serii: cărți și articole din publicații periodice) a fost editată mai întâi de către Camera Cărții, instituție înființată în baza Hotărârii Consiliului de Miniștri, nr. 1542, decembrie 1951. Seria cărților începe din anul 1952, cu titlul *Buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R. Cărți, albume, plicuri, pliante*. Seria articolelor din periodice debutează cu un an mai târziu, în 1953, cu titlul *Buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R. Articole și recenzii din ziare și reviste*. Ambele serii ale bibliografiei naționale curente au avut la bază modele sovietice. Modelul care a stat la baza *Buletinului bibliografic* (seria cărți) a fost tematica folosită în *Cronica cărții* (*Knijnaia Letopis*), lucrare editată de Camera Unională a Cărții din U.R.S.S. (cu unele modificări aduse în funcție de specificul spațiului românesc)¹¹. Pentru realizarea *Buletinului Bibliografic* (seria articole din periodice), sursele de inspirație au fost *Letopis jurnalîh statei* și *Letopis gazetovîh statei*¹². Cele două serii ale *Buletinului Bibliografic* aveau, în perioada în care au fost editate de Camera Cărții, aceeași ordonare tematică, informațiile fiind structurate în 32 de capitole. Iată câteva dintre acestea: (I) *Marxism-Leninism*; (II) *Partide Comuniste și muncitorești*; (III) *Probleme și organizații democratice de tineret și pionieri din diferite țări*; (IV) *Științe sociale în general*; (V) *Filosofie. Materialism dialectic și istoric*; (VI) *Istorie*; (VII) *Economie politică*; (VIII) *Construirea comunismului în U.R.S.S.*; (IX) *Construirea socialismului în R.P.R. Construirea socialismului în țările de democrație populară*; [...] (XII) *Finanțe*; [...] (XVIII) *Agricultură*; [...] (XXV) *Cultură. Educație. Știință în general*; (XXVI) *Lingvistică*; (XXVII) *Istoria literaturii. Literatură. Folclor*, [...] (XXIX) *Artă*; (XXX) *Religie. Ateism. Combaterea superstițiilor* [...] ¹³.

Informații suplimentare despre importanța, rolul și utilitatea *Buletinului Bibliografic* (seria cărți) în forma în care a fost editat începând cu nr. 7-8, august 1952, aflăm dintr-un articol publicat în *Călăuza bibliotecarului*, revistă apărută sub egida Comitetului pentru

¹¹ „Cum trebuie folosit buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R.”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. V, nr. 11, noiembrie 1952, p. 41.

¹² Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 174.

¹³ *Buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R. Cărți, albume, plicuri, pliante*, Comitetul pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. de pe lângă Consiliul de Miniștri, Anul II, nr. 1, 15 ianuarie 1953. Aceeași împărțire a materialului pe grupe o întâlnim și în seria *Buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R. Articole și recenzii din ziare și reviste* (An. I, nr. 7, 20 aprilie 1953).

Așezămintele Culturale din R.P.R. de pe lângă Consiliul de Miniștri. Rolul acestei bibliografii nu era doar de înregistrare a producției editoriale și de informare, ci și de a ajuta bibliotecarii „la înlăturarea formalismului ce mai există în unele biblioteci în așezarea fondului de cărți după format; deasemeni va ajuta pe bibliotecari și la buna alcătuire a catalogului sistematic, instrument principal în orientarea cititorilor spre lectura celor mai bune și mai valoroase opere. Un asemenea sprijin este binevenit, dat fiind faptul că așezarea cărților în rafturi după materie și organizarea cataloagelor, sunt indiscutabil legate de sarcinile generale politice și cultural-educative ale bibliotecilor”¹⁴. Din același articol mai aflăm că *Buletinul Bibliografic* al cărților era un instrument important nu doar pentru alcătuirea fișelor cataloagelor și aranjarea cărților în rafturile bibliotecilor, ci și pentru alcătuirea bibliografiilor de recomandare: „Clasificarea zecimală folosită în buletin este făcută după ediția nouă¹⁵ a clasificării bazată pe lucrarea lui L.N. Tropovschi [...] De un real folos în munca bibliotecarilor este felul cum sunt aranjate cărțile în interiorul fiecărei grupe. Ordinea acestei așezări: clasicii marxism-leninismului, Rezoluții și Hotărâri ale Partidului Muncitoresc Român, lucrările conducătorilor partidului nostru și apoi restul materialului grupat în ordinea alfabetică după autor, va învăța pe bibliotecari să observe ordinea în care trebuiesc clasate materialele în alcătuirea diferitelor bibliografii de recomandare”¹⁶.

Anul 1957 marchează un eveniment important, și anume continuarea realizării *Buletinului Bibliografic* de către Biblioteca Centrală de Stat a României după ce, în prealabil, aceasta preluase atribuțiile Camerei Cărții, în luna octombrie 1956¹⁷. Titlurile celor două serii sunt schimbate în *Bibliografia Republicii Populare Române. Cărți, albume, hărți, note muzicale*, respectiv *Bibliografia Periodicelor din Republica Populară Română* (până în 1989 denumirile celor două serii au variat, ultimele titluri ale bibliografiei naționale fiind, înainte de 1989, *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărți, albume, hărți și Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale*). Atât pentru seria

¹⁴ „Cum trebuie folosit buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R.”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. V, nr. 11, noiembrie 1952, p. 41.

¹⁵ Este vorba despre lucrarea *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, servicii de documentare și fișiere individuale de studii*, apărută în 1952 la Editura Confederației generale a muncii. Prima ediție apăruse în anul 1949, la Editura de Stat.

¹⁶ „Cum trebuie folosit buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R.”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. V, nr. 11, noiembrie 1952, p. 42.

¹⁷ Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Populare Române, „Cuvânt înainte” la *Bibliografia Republicii Populare Române. Cărți, albume, hărți, note muzicale*, Biblioteca Centrală de Stat a R.P.R., An. VI, nr. 1, 1-15 ianuarie 1957, p. 3.

cărți, cât și pentru seria articole din periodice, structura bibliografiei naționale curente a rămas la fel ca în perioada 1952-1956, când era editată de Camera Cărții (apar doar schimbări ne semnificative la unele titluri de capitole). Ordonarea domeniilor tratate în bibliografie s-a făcut în continuare în funcție de importanță, acordându-se întâietate *Marxism-Leninismului*, urmat de *Partidele comuniste și muncitorești*, și așa mai departe, până la ultimul capitol (al XXXII-lea), dedicat *Enciclopediilor și altor tipuri de documente*¹⁸.

Informările periodice din literatura de specialitate cu privire la activitățile derulate în cadrul Bibliotecii Centrale de Stat dovedesc faptul că principala coordonată a bibliografiei naționale curente a fost coordonata politică. Într-un articol apărut în 1961, se specifică faptul că *Bibliografia R.P.R. (seria cărți, albume, hărți, note muzicale)* și *Bibliografia R.P.R. (seria articole din publicații periodice)* „și-au îmbunătățit conținutul lor ideologic și științific. Încadrarea lucrărilor la unele rubrici de științe sociale este mai judicioasă; s-a extins bibliografierea analitică și la revistele sovietice *Kommunist*, *Probleme de filozofie*, *Probleme economice*, traduse în întregime în limba română; au fost incluse serialele, care în majoritatea lor sînt lucrări de mare însemnătate științifică. Datorită îmbunătățirii aduse formei de descriere bibliografică sînt scoase în evidență cele mai importante documente de partid și de stat. *Bibliografia R.P.R.* și *Bibliografia periodicelor din R.P.R.* sînt instrumente prețioase de identificare bibliografică și mai ales de informare imediată asupra publicațiilor nou apărute”¹⁹. Activitatea de propagandă în favoarea cărților (inclusiv sovietice) și a numeroaselor documente de partid se concretiza, de regulă, în elaborarea bibliografiilor de recomandare (pe teme politice, economice etc.). Acestea erau trimise bibliotecilor din țară, Biblioteca Centrală de Stat venind astfel în sprijinul bibliotecarilor „în îndrumarea lecturii cititorilor”²⁰. Propaganda cărții și asigurarea „informării și documentării cadrelor de specialiști” sunt elemente definitorii pentru calificarea Bibliotecii Centrale de Stat, la începutul anilor '60, drept un „instrument util în răspîndirea culturii socialiste și a științei”²¹.

Anul 1971 marchează o schimbare importantă în privința modului de realizare a bibliografiei naționale curente (seria articole din periodice). Se renunță la ultima ediție

¹⁸*Bibliografia Republicii Populare Romîne. Cărți, albume, hărți, note muzicale*, Biblioteca Centrală de Stat a R.P.R., An. VI, nr. 1, 1-15 ianuarie 1957.

¹⁹ „Din activitatea Bibliotecii Centrale de Stat a R.P.R.”, în *Căluza bibliotecarului*, An. XV, nr. 3, martie 1962, p. 19.

²⁰*Ibidem*, p. 18.

²¹*Ibidem*, p. 17.

românească în vigoare a clasificării zecimale (1959), elaborată după model sovietic, în favoarea utilizării, în mare parte, a tabelelor din ediția în limba franceză a *Clasificării Zecimale Universale* (Bruxelles, 1967, 3 volume)²². S-a făcut o excepție doar pentru unele domenii, cum ar fi *Marxism-Leninismul, Partidele comuniste și muncitorești; Economie agrară; Lingvistică* etc., pentru care a rămas în vigoare ediția românească abreviată a *Clasificării Zecimale* apărută în anul 1959²³. Începând cu anul 1971, structura bibliografiei naționale curente (seria articole din periodice) este elaborată în conformitate cu următoarea schemă de clasificare: 0 Generalități; 1 Filozofie; 2 Ateism; 3 Științe sociale; 4 Lingvistică, Filologie; 5 Matematică, Științe naturale; 61 Medicină / 62 Tehnică / 63 Agricultură...; 7 Artă, Arhitectură, Sport; 8 Literatură; 9 Istorie / 91 Geografie / 92 Biografii.

În vechea structură a bibliografiei naționale, domeniile *Marxism-Leninism, Partide comuniste și muncitorești* și *Organizații de tineret* erau plasate ca prime capitole în *Tabla de materii* (respectiv în structura bibliografiei) deși, în mod normal, ar fi trebuit să figureze la capitolul al 3-lea, al Științelor sociale. Referințele bibliografice aferente celor trei domenii aveau notat în dreptul lor, fiecare în parte, indicele de clasificare corespunzător clasei 3 a Științelor sociale. Doar că, datorită importanței conținutului lor ideologic (*Marxism-Leninism, Partide comuniste și muncitorești* și *Organizații de tineret*), li se acorda întâietate, fiind mutate pe primele locuri în structura bibliografiei naționale (respectiv în tabla de materii). Până în anul 1989, structura bibliografiei a fost revizuită de mai multe ori, în conformitate cu schimbările survenite pe plan internațional, dar păstrându-se anumite particularități care reflectau contextul social-politic din România.

3. Bibliografia română în exil

În vreme ce în România se derula operațiunea „de înlăturare a tot ce era dăunător în cultura noastră” și se dădeau instrucțiuni precise pentru „curățirea bibliotecilor noastre de otrava fascistă”²⁴, un grup de refugiați români înființează, pe data de 1 mai 1949, la Freiburg im Breisgau (R.F. Germania), o bibliotecă română a exilului românesc. Unul dintre fondatorii Bibliotecii Române din Freiburg (și director al ei) era Virgil Mihăilescu, refugiat politic în

²²*Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale*, An. XIX, nr. 1, 1-15 ianuarie 1971 [p. 3].

²³*Ibidem*.

²⁴ „Cum se desfășoară acțiunea de epurare a cărților”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. I, nr. 4, decembrie 1948, p. 37.

Germania încă din 1941 (după rebeliunea legionară), fost bibliotecar la Biblioteca Academiei Române din București în perioada 1929-1939²⁵. Inaugurarea noii instituții, care dorea să devină „o sursă de documentare obiectivă pentru toate problemele istoriei și culturii române”, a avut loc la data de 17 decembrie 1950, în locuința lui Virgil Mihăilescu²⁶.

Pentru bibliotecile care funcționau în România, anul 1951 a fost unul nefast prin inițierea și aplicarea măsurilor, puternic impregnate ideologic, privind îmbunătățirea activităților bibliotecilor cuprinse în *Hotărârea* nr. 1542 din decembrie 1951. Pentru Biblioteca Română din Freiburg, anul 1951 a fost, dimpotrivă, unul benefic, cel puțin la nivelul inițierii unui proiect de anvergură care viza cultura română, aflată în plin proces de distrugere de către regimul aflat la putere. Probabil o simplă coincidență a făcut ca, tot în luna decembrie 1951, în timp ce în România se publica fatidica *Hotărâre* a Consiliului de Miniștri, Biblioteca Română din Freiburg să dea publicității, în revista *Orizonturi* (Stuttgart, nr. 7-12, iul.-dec. 1951), un *PROIECT de întocmire a unui LEXICON ROMÂNESC*²⁷. *Lexiconul*, care în cele din urmă nu a mai putut fi realizat, era proiectat să apară în două părți: *Lexicon istoric-cultural* (Partea I-a) și *Dicționar Biografic Român* (Partea a II-a). *Proiectul Lexiconului Românesc* din decembrie 1951 a fost republicat în întregime de către Virgil Mihăilescu, ca *Anexă* la un text al său apărut în *Buletinul Bibliotecii Române* (1957/1958). Planul de lucru al *Lexiconului* a fost întocmit după „principiile de clasificare generală ale biblioteconomiei”, iar „fiecare materie va fi împărțită în subdiviziuni, pentru o cât mai propice repartizare a muncii de colectare și redactare a textelor, sub formă de fișe”²⁸ (probabil experiența de la Biblioteca Academiei Române din perioada interbelică a lui Virgil Mihăilescu a fost hotărâtoare în acest sens). Schema clasificării pe materii, așa cum a fost ea expusă în *Proiect* este următoarea: „I. Literatură – Filologie [...]; II. Arte [...]; III. Filosofie [...]; IV. Religie – Teologie; V. Drept – Sociologie – Economie [...]; VI. Istorie – Geografie [...]; VII. Științe pure și aplicate [...]; VIII. DIVERSE: Bibliografie – Enciclopedie”²⁹. Se observă că schema de clasificare pe materii propusă pentru *Lexicon* diferă radical de schema clasificării zecimale utilizată de către Camera Cărții pentru ordonarea informațiilor cuprinse în bibliografia națională curentă

²⁵ Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, ediția a 2-a, București, Compania, 2010, p. 507.

²⁶ *Ibidem*, p. 84.

²⁷ *Ibidem*, p. 86.

²⁸ Virgil Mihăilescu, „Încercări enciclopedice în cultura română”, în *Buletinul Bibliotecii Române: Studii și documente românești*, Freiburg i. Br., Germania, vol. IV, 1957/1958, p. 198.

²⁹ *Ibidem*, p. 199.

(*Buletinul Bibliografic*, seriile cărți și articole din publicații periodice). În anul 1952, schema clasificării pe materii a bibliografiei naționale curente (seria cărți) realizată în România era puternic impregnată ideologic.

Schema ideologizantă a *Buletinului bibliografic* era alcătuită în conformitate cu indicațiile oferite în edițiile *Clasificării Zecimale* apărute în 1949, 1952 și 1959 în România, acestea având drept model clasificarea zecimală sovietică, propusă de bibliologul rus L.N. Tropovski (el adusese modificări substanțiale versiunii *Clasificării Zecimale Universale* elaborate la Bruxelles, despre care se spunea la vremea respectivă că ar „avea grave neajunsuri ideologice, care decurg din concepția burgheză pe care se bazează”³⁰). Astfel, din rațiuni ideologice, bibliografia națională debuta cu capitolele dedicate *Marxism-Leninismului, Partidelor Comuniste și Muncitorești și Problemelor și organizațiilor de tineret*. Același ordine era recomandată și pentru organizarea cataloagelor sistematice (după conținut) ale bibliotecilor publice: „Totuși, pentru a îmbunătăți orânduirea ideologică a cataloagelor sistematice ale bibliotecilor, sfătuim pe bibliotecari să așeze în fruntea acestora indicele 3C Marxim-Leninism, urmat de 3CP Partide Comuniste și Muncitorești, 3T, 3TD și 3T Probleme și organizații democratice de tineret și pionieri din diverse țări (adică tot începutul tabelii de clasificare dela clasa 3 până la diviziunea 30 exclusiv), pe urmă toate indicele clasificării zecimale dela 1 Filosofie, Materialism dialectic și istoric, până la 9 Istorie, iar indicele 0 Generalități, la sfârșit”³¹. Prin urmare, ordinea claselor era modificată, prioritară fiind o parte a clasei 3 Științe sociale, atât în ordonarea fișelor cataloagelor sistematice, cât și în ordonarea capitolelor bibliografiei naționale (până la începutul anilor '70, când au fost făcute modificări în structurarea capitolelor bibliografiei naționale, cu excepția diviziunilor capitolului al 3-lea, al științelor sociale – clasa 3 din clasificarea zecimală universală). Faptul că structura (ordonarea capitolelor) bibliografiei naționale curente a avut la bază, pentru o lungă perioadă de timp (aproape 20 de ani), structura unei clasificări zecimale de inspirație sovietică, una care era astfel elaborată încât să fie scoase în evidență publicațiile cu un pronunțat caracter ideologic, dovedește faptul că o astfel de bibliografie era construită pe o coordonată politică. Ea susținea astfel interesele regimului aflat la putere la un moment dat. În schimb, împărțirea

³⁰ „Introducere” la *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, servicii de documentare și fișiere individuale de studii*, București, Editura Confederației generale a muncii, 1952, p. 10.

³¹ *Ibidem*, p. 20.

pe materii a *Lexiconului Românesc* propus în cadrul Bibliotecii Române din Freiburg dovedește faptul că dimensiunea unei astfel de bibliografii era una strict culturală.

Problematica bibliografiei exilului românesc este nuanțată de către Mircea Eliade în articolul „Pentru o bibliografie a pribegiei”, publicat în *Buletinul Bibliotecii Române*, la doi ani după lansarea *Proiectului Lexiconului Românesc*³². El atribuie bibliografiei românești din exil „o valoare excepțională pentru documentarea și istoriografia de mai târziu, când țara va redeveni liberă”³³. De asemenea, Eliade subliniază importanța culturală și politică a unei astfel de întreprinderi. Din punct de vedere cultural, bibliografia pribegiei „ne îndreptățește să credem în posibilitățile unei culturi majore românești, care să se impună, într-un viitor destul de apropiat, pe plan internațional”³⁴. În continuare, el nuanțează coordonata politică, pe care o leagă de cea culturală: bibliografia pribegiei, spune el, „are o importanță atât de mare și împlinește aproape o funcție politică (pentru că orice politică se întemeiază pe realități, și creativitatea unui neam este singura realitate care nu poate fi improvizată și nici măsluită)”³⁵. În plus, Eliade este atent și la dimensiunea morală a bibliografiei exilaților români: cu cât intelectualii români refugiați peste tot în lume ar răspunde afirmativ apelurilor inițiate de Biblioteca Română în vederea transmiterii datelor necesare întocmirii bibliografiei (informații greu de găsit pe altă cale, la vremea aceea), cu atât mai mult, crede el, „evidența masivității și varietății producției românești din exil” ar constitui un sprijin moral și o încurajare politică pentru fiecare exilat român³⁶. În anul 1959, Biblioteca Română din Freiburg lansează un nou proiect, de dimensiuni mai mici, intitulat *Lexiconul cultural al emigrației române*³⁷, care urma să cuprindă informații cu privire la activitatea culturală a exilului românesc pentru perioada 1945-1960. Chiar dacă, în cele din urmă, nici unul din cele două proiecte nu a putut fi dus la bun sfârșit, faptul de a aduna într-o „*summa* mărgăritarele risipite” rămânea, pentru Virgil Mihăilescu, „în același timp aspirație și testament, mărturie și îndemn”³⁸.

³² Mircea Eliade, „Pentru o bibliografie pribegiei”, în *Buletinul Bibliotecii Române*, Freiburg i. Br., An. I, nr. 1, 1953, pp. 167-170. Articol republicat în Mircea Eliade, *Profetism românesc*, București, Editura Roza vânturilor, 1990, pp. 151-155.

³³ Mircea Eliade, „Pentru o bibliografie pribegiei”, în *Profetism românesc*, București, Editura Roza vânturilor, 1990, p. 153.

³⁴ *Ibidem*, p. 152.

³⁵ *Ibidem*, p. 153.

³⁶ *Ibidem*, p. 153.

³⁷ Virgil Mihăilescu, „Încercări enciclopedice în cultura română”, în *Buletinul Bibliotecii Române: Studii și documente românești*, Freiburg i. Br., Vol. IV, 1957/1958, p. 200.

³⁸ *Ibidem*, p. 176.

Începând cu anii '50, mai multe reviste românești din exil dedică în paginile lor spații importante bibliografiilor. Revista *Orizonturi*, care apărea la Stuttgart din 1949, a publicat în două numere apărute în 1951 (1/3 ian.-martie și 4/6 apr.-iunie) două bibliografii care acopereau perioada 1945-1950 (ele au fost reeditate ca *Extrase* în cadrul Bibliotecii Române din Freiburg³⁹). Mai târziu, în 1953, în primul număr al revistei *Buletinul Bibliotecii Române*, apare „Bibliografia pribegiei. Anul 1951”, reeditată și ea în *Extras* de către aceeași bibliotecă din Freiburg.

Revistele care au publicat în paginile lor cele mai ample bibliografii, începând din anii '50 și până la jumătatea anilor '80, sunt *Caete de dor* (1951-1960), *Ființa românească* (1963-1968), *Limite* (1969-1986) și *Ethos* (1973-1984), al căror editor sau redactor a fost Virgil Ierunca. Pe parcursul a peste 30 de ani, el a desfășurat și o intensă activitate bibliografică, concretizată în lucrări de o mare însemnătate istorică și documentară, toate publicate în revistele pe care le îngrijea la Paris. Se poate afirma că Virgil Ierunca a configurat un adevărat program bibliografic, suplinind astfel, în exil, o serie lipsă a bibliografiei naționale române din perioada comunismului: seria bibliografiei dedicată publicațiilor românilor aflați în afara granițelor țării. Bibliografiile întocmite de Ierunca reunesc titluri de cărți, articole și studii de specialitate din reviste românești din exil și din publicații periodice străine, precum și titluri de studii din volume colective ale autorilor români publicate în diverse limbi. De asemenea, sunt consemnate în bibliografii lucrări (cărți, articole și studii) ale unor autori străini despre autori români și România. După cum observa Mircea Eliade încă din 1953, faptul că românii din exil s-au impus atenției pe plan internațional stă mărturie pentru valoarea intrinsecă a producției lor, pe toate planurile⁴⁰. Bibliografiile publicate în revistele românești apărute în afara granițelor țării în perioada comunismului din România sunt mărturia supraviețuirii decente a culturii române în exil.

BIBLIOGRAFIE

Avramescu, I., „Popularizarea și difuzarea cărții de Partid, o sarcină de onoare pentru bibliotecari”, în *Călăuza Bibliotecarului*, An. IV, nr. 5, mai 1951.

³⁹ „Activitatea editorială a Bibliotecii Române din Freiburg”, în *Buletinul Bibliotecii Române: Studii și documente românești*, Freiburg i. Br., Vol. IV, 1957/1958, p. 234.

⁴⁰ Mircea Eliade, „Pentru o bibliografie pribegiei”, în *Profetism românesc*, București, Editura Roza vînturilor, 1990, p. 155.

Behring, Eva, *Scriitori români din exil. 1945-1989*, traducere din limba germană de Tania Petrache și Roxana Sorescu, București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.

Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Populare Române, „Cuvînt înainte” la *Bibliografia Republicii Populare Române. Cărți, albume, hărți, note muzicale*, Biblioteca Centrală de Stat a R.P.R, An. VI, nr. 1, 1-15 ianuarie 1957.

Eliade, Mircea, „Pentru o bibliografie pribegiei”, în *Buletinul Bibliotecii Române*, Freiburg i. Br., An. I, nr. 1, 1953, pp. 167-170. Articol republicat în Mircea Eliade, *Profetism românesc*, București, Editura Roza vînturilor, 1990.

Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945-1989*, ediția a 2-a, București, Compania, 2010.

Mihăilescu, Virgil, „Încercări enciclopedice în cultura română”, în *Buletinul Bibliotecii Române: Studii și documente românești*, Freiburg i. Br., Germania, vol. IV, 1957/1958.

Regneală, Mircea, „Legislația românească de bibliotecă în perioada 1948-1989”, în *Studii de Biblioteconomie și Știința Informării*, nr. 3, 1997.

Theodorescu, Barbu, *Istoria bibliografiei române*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972, p. 174.

„Activitatea editorială a Bibliotecii Române din Freiburg”, în *Buletinul Bibliotecii Române: Studii și documente românești*, Freiburg i. Br., Vol. IV, 1957/1958.

Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale, An. XIX, nr. 1, 1-15 ianuarie 1971.

Bibliografia Republicii Populare Române. Cărți, albume, hărți, note muzicale, Biblioteca Centrală de Stat a R.P.R, An. VI, nr. 1, 1-15 ianuarie 1957.

Buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R. Articole și recenzii din ziare și reviste (An. I, nr. 7, 20 aprilie 1953).

Buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R. Cărți, albume, plicuri, pliante, Comitetul pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. de pe lângă Consiliul de Miniștri, Anul II, nr. 1, 15 ianuarie 1953.

„Cum se desfășoară acțiunea de epurare a cărților”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. I, nr. 4, decembrie 1948.

„Cum trebuie folosit buletinul Bibliografic al Camerei Cărții din R.P.R.”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. V, nr. 11, noiembrie 1952.

„Introducere” la *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, servicii de documentare și fișiere individuale de studii*, București, Editura Confederației generale a muncii, 1952.

„Din activitatea Bibliotecii Centrale De Stat a R.P.R.”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. XV, nr. 3, martie 1962.

„Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1542/1951 privind măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor din Republica Populară Română”, în Constantin Mătușoiu și Mihaela Hélène Dinu, *Istoria bibliotecilor din România în legi și documente (1945-2000)*, vol. II, Constanța, Ex Ponto, 2001.

„Pentru un înalt nivel politic în activitatea bibliotecilor noastre”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. IV, nr. 7, iulie 1951.

„Să dezvoltăm activitatea bibliografică a bibliotecilor de masă”, în *Călăuza bibliotecarului*, An. 7, nr. 2, februarie 1954.